

Neža Zajc

Pomen in recepcija *Požgane trave* Daneta Zajca

objavljeno v:

Darja Pavlič (ur.): *Slovenska poezija. Obdobja 40*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2021.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-40/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2021.

Obdobja (e-ISSN 2784-7152)

POMEN IN RECEPCIJA POŽGANE TRAVE DANETA ZAJCA

Neža Zajc

Inštitut za kulturno zgodovino, ZRC SAZU, Ljubljana
neza.zajc@zrc-sazu.si

DOI:10.4312/Obdobja.40.407-413

Prispevek obravnava prvo izdano pesniško zbirko Daneta Zajca z naslovom *Požgana trava* v procesu formiranja avtorske poetike. Tako se pokaže pomen te zbirke z gledišča njegovega celotnega opusa in so razkriti nekateri odločilni poetični (pomensko-tematski) in poetološki (strukturno-gramatični) postopki, ki so gradili Zajčevo poezijo od začetnih do zadnjih pesmi. Osvetljeni so tudi prvi kritiški odzivi na *Požgano travo*, njihova literarna veljavnost in verodostojnost.

Dane Zajc, *Požgana trava*, poezija, intimizem, modernizem

The article discusses the role of the first book of poems by Dane Zajc, entitled *Požgana trava* (Burnt Grass), in the process of forming his poetics. The significance of this collection is shown from the point of view of his entire oeuvre, and some decisive poetic (semantic-thematic) and (structural-grammatical) procedures of Zajc's personal poetics that built his poetry from the beginning to the last poems are revealed. Light is also cast on the first critical responses to Zajc's first book of poems, and their literary credibility and literary-critical competence is discussed.

Dane Zajc, *Požgana trava* (Burnt Grass), poetry, intimacy, modernism

1 *Požgana trava*

Leta 1958 je Dane Zajc v samozaložbi izdal pesniško zbirko z naslovom *Požgana trava*, ki je bila njegov literarni prvenec. Pred tem je že objavljaval posamezne pesmi: prvo je objavil leta 1948 (Zajc 1990c: 105), pozneje večinoma v *Mladinski reviji*. Pesmi je tudi zbral v zaokroženo zbirko z naslovom *Tolmuni teme*, ki jo je predložil koprski založbi Lipa 15. 11. 1956 (tiskarna ČZP Primorski tisk; pozneje: Triglavsko tiskarna v Ljubljani, oprema: Jože Ciuha). Zbirko je Zajc predstavil zasebno, na literarnem večeru v majhni dvorani na Hrenovi ulici v Ljubljani 3. 3. 1958 v sklopu cikla Večeri slovenskih pesnikov, ki ga je organiziral *Oder 57* (režiser večera je bil Jože Koruza, pesmi so brali med drugimi tudi Iva Zupančič, Polde Bibič in Rudi Kosmač) (Berger 2021: 99). Vendar je založba Lipa po uradni verziji zaradi finančnih razlogov odlašala z izdajo toliko časa (postopek se je vlekel približno leto in pol od avtorjeve oddaje pregledanega in lektoriranega rokopisa na založbo, do 4. 10. 1957),¹

¹ Korespondenca, ohranjena v rokopisni zapuščini Daneta Zajca (NUK, Rokopisni oddelek; še nekatalogizirano, »nerazporejeno«).

da se je Zajc odločil za samostojno izdajo (tisk je prispeval ČZP Kočevski tisk, zbirko je opremil Janez Bernik z izvirno grafiko upodobljenega obraza). Decembra 1958 je v 600 izvodih izšla prva zbirka Daneta Zajca z naslovom *Požgana trava* (o spremembi naslova ni mogoče najti ustreznih predhodnih aluzij), ki je zamajala tedanjo slovensko literarno sceno. To je mogoče imeti za prelomnico v razvoju slovenske poezije po drugi svetovni vojni (prim. besede recenzenta Viktorja Konjarja (1958: 5): »Njegova *Požgana trava* zato pomeni prelomnico z vso tisto poezijo pri nas dandanašnji«), če upoštevamo, da je prvo predstavljala zbirka *Pesmi štirih*, ki je leta 1953 uvajala nekoliko drugačno poezijo slovenskega intimizma in ki naj bi po nekaterih verzijah vsebovala tudi poezijo Daneta Zajca. Uradnih podatkov o tem, zakaj Zajc naposled ni bil vključen v zbirko intimistov, ni. Vendar pa je ključno razumeti, v čem so tedanje Zajčeve pesmi odstopale od poezije Ivana Minattija, Cirila Zlobca, Kajetana Koviča in Janeza Menarta.

2 Pred *Požgano travo*

Že Boris A. Novak je opozoril na dejstvo, da bo literarna zgodovina »morala nekoliko korigirati svojo predstavo o Danetu Zajcu«, saj je začetek njegove poezije »že v poetiki zgodnjih pesmi, ki jih je pisal v letih 1948–55 in jih je v svojih (zbranih) ‘Pesmih’ označil z naslovom *Do Požgane trave*« (Novak 1995: 88). Sklepati bi bilo, da je v *Požgano travo* vključil pesmi, ki jih je predvidel za zbirko *Tolmuni teme*, vendar pa ni gotovih dokazov za omenjeno. Pred *Požgano travo* je Zajc objavljajl pesmi v *Mladinski reviji* in *Naši sodobnosti* (pesmi: *Rdeče jagode*, *Kakor križi*, *Pesem o rožah*, *Sestri*, *Čisto malo sreče*, *Ljubim ta čas*), ki niso prešle v *Požgano travo* (z izjemo zadnje), niti jih ni pesnik vključil med svoja »Zbrana dela« (Zajc 1990a: 7–54).

2.1 Ritem

Kakor ugotavlja Boris A. Novak, je zgodnjim pesmim (pred izidom *Požgane trave*) mogoče pripisati formalne (retorične) značilnosti tradicionalne poezije, kot sta rima in metrična shema. V nadaljnjem razvoju Zajčeve poetike pa je mogoče opazovati še zlasti prelom v pesemskem snovanju ritma (Novak 1995: 89). Zato je nujno opredeliti tisti prehod od Zajčevih začetnih pesmi, kjer se ponovitve in osnovno ritmično grajenje drugače udejanjajo kot v ključni manifestaciji pesnikovega verza v *Požgani travi*. V poeziji Daneta Zajca moramo namreč ritem razumeti kot element ustvarjanja pomena-smisla na drugačni ravni (prim. Lotman 1970: 45–46), kot bi ga bilo moč pričakovati. Zdi se, da je pesnik prav z zavestnimi posegi v ustaljen (riman) verzni način dosegel sebi lastna ustavljanja ritma (zaseki, cezure, lomi), ki so ustrezala tako njegovi poetološki viziji kot tudi osebnostni naravnosti. S takšnim postopkom je začel v *Požgani travi* in ga ohranjal do zadnje zbirke *Dol dol*. Pesnik je pot osamosvajanja lastnega izraza opisal z naslednjimi besedami, ki obenem dokazujejo, da je svoj pesemski izraz in predvsem ritem (prim. »Jaz sem ritem«; pesem *Bobni*, Zajc 1990a: 88) razumel kot najbolj avtentičen in neokrnjen izraz lastnega bitja: »V poeziji hočem izpovedati svoje zaznave sveta, oblikovati svoje stiske in stiske

svojega okolja. Oblikujem besedo do stopnje, ki pomeni molk in zamolčani izglas. Sledim vijuganju ritma, odkrivanju tega vijuganja in uporabe ritma kot edinstvene lastnosti svoje osebnosti.« (Rokopisna zapuščina Daneta Zajca)

2.2 Pomen

Lahko bi trdili, da je v *Požgani travi* Dane Zajc dosegel notranjo izpolnitev prav v potenciranju osnovnega občutja obsežne in povsod navzoče temačne brezupnosti (prim. »Jaz sem čarobna beseda brezizhodnosti«; Zajc 1990a: 88) in samote (»Tvoj glas bo samotni / kakor polnočni čas«; Zajc 1990a: 89). To se je zgodilo bržkone z Zajčevim zavedanjem lastnega odklona od sočasne pesniške produkcije in s soočenjem, da je bil njegov način pesnjenja zavrnen. Zajc je ne vključitev med pesnike zbirke *Pesmi štirih* kot tudi zavrnitev njegovega pesniškega prvenca doživljal kot zanikanje celotne njegove osebe, torej je tudi svoje pesniško dejanje sprejemal celostno na ravni utemeljitve smisla osebne eksistence. Odločilno pa je bilo njegovo občutenje nesprejetja. Če je torej Zajc res sprejel pesniško zavrnitev kot negacijo lastne osebnosti in eksistence, bi bil prvi odziv na to lahko tudi njegovo zanikanje lastne osebe. A pesnik se ni vdal resignaciji, nasprotno, tovrstno zavrnitev, ki jo je občutil kakor *da* s strani poglavitnega dela slovenske družbe, je sprejel kot pobudo za opozicionalno stališče v slovenski intelektualni sredi in kulturi, ki ga je v celoti začel uresničevati v svoji poeziji. Bistveno za razlikovanje od sočasne pesniške produkcije, še zlasti od pesnikov zbirke *Pesmi štirih*, pa je bilo v njegovi poeziji naslednje: če razumemo intimizem kot še vedno dojemljivo racionalno izoblikovanje pesniškega sveta ter ohranjanje razumljivega jezika (prim. Paternu 1967: 136–137), tega v *Požgani travi* ne moremo več zaslediti, saj poetičen vtis pesmi gradijo prav besedne zveze (kot so: »pustite moje noge«, »nori duhovi se obmetavajo / s svojimi požrtimi glavami«, »s koraki, ki pojejo«), ki jasno uvajajo drugačno dikcijo, iskanje in vzpostavljanje drugačnega smisla ter spremenjeno percepcijo metaforičnosti. Pesmi *Požgane trave* terjajo iracionalno recepcijo poezije, ki navsezadnje ne ohranja zlahka razumljivega jezika.

Gotovo je res, da »je v pisavi zgodnjega Zajca že mogoče naslutiti globoko osebno in enkratno poetiko njegovega poznejšega pesniškega jezika«, kot ugotavlja Boris A. Novak (1995: 83), in s čimer se je strinjal tudi sam Dane Zajc (2017: 152), a vseeno ostaja vprašanje o preobrazbi poetičnega izraza odprto. Zajčev pesniški izraz je odtlej naprej predstavljal nasprotje osebemu izrazu, s čimer je stopil v opozicijo ne samo (lirsko)izpovednemu tonu slovenskih intimistov, ampak tudi lastnostim ekspresionističnih pesnikov (zato so bile in bodo takšne oznake Zajčeve poezije v recenzijah med najbolj neustreznimi). Težko bi trdili, da je imel Zajc v mislih upor proti intimizmu (čeprav je njegovo ime »izpadlo« iz *Pesmi »petih«*, Novak 1995: 83), saj so motivi ljubezni² v *Požgani travi* v resnici sklepni in so nosilci metaforične odprtosti izraza, potemtakem so blizu nekakšnim glasnikom mogočega novega (sveta, univerzuma) ali celo redke svobode (»o biti skala v polju / tvoje ljubezni«). Vendar pa

2 Tematika ljubezni se najbolj izostri in problematizira v zbirki *Zarotivte*.

so ljubezenski toni sicer ultimativni (»In naj diši mogočna noč / s temnim vonjem«), a nemočni – kakor so sami relikti tradicionalnega govora (»in ko dve telesi / omahneta sklenjeni v objem / pod molčečimi sencami«). Približke literarnih oznak, ki so Zajčevo poezijo razumevali ekspresionistično (Rudolf: »izredno blizu ekspresionizmu«) in ki so večjo pozornost namenjali intenzivni izrazni podobi Zajčeve poetične besede, bi bilo nemara najustreznejše razlagati z bližino njegove poezije gledališki postavitvi, ki se je kazala že od njegovih pesniških začetkov. O slednjem tudi pričuje njegova nadaljnja ustvarjalna pot: že s svojo prvo igro *Otroka reke* je Dane Zajc postal utemeljitelj prave lirske drame (Poniž 2012: 94, 286) in s tem začetnik slovenske (moderne) poetične dramatike.

Vendar tudi takšna opažanja ne vodijo do izvora Zajčevega »drugačnega« pesniškega jezika v *Požgani travi*. Pesnik je zavrnitev svojega poetičnega izraza udejanjal v poeziji na povsem presenetljiv način: če je bilo mogoče njegove pesmi pred *Požgano travo* še navezovati na njegovo osebo, na njegov tuzemski obstoj, se tovrstna oprijemljivost v prvi zbirki začne občutno krhati, ranljivo krušiti, mestoma celo brutalno rušiti. To se zgodi predvsem z enim samim namenom – da bi se pesniški jaz in odnosno ustvarjen, a potencialen, lirski subjekt povsem diskreditiral, zastrl ter navidezno umaknil s pesemske površine; ukinitve subjekta je porodila docela pesemska entiteto, sposobno fluidnega skladenjskega prehajanja med slovničnimi osebami in svetovi, ki je bila plod pesniškega procesa. Pesnikova volja je pri tem paradoksalno postala pridušeno vsenavzoča (vsebovana v vsaki besedi). Šele v *Požgani travi* je Zajčeva pesem zmogla odkriti pri vsakem ritmičnem poudarku nove odtenke besednih pomenov, ki so z notranjimi trenji porajali tudi metaforično perspektivo in nove možnosti poetičnega učinkovanja. Tak izraz je izšel iz upora proti razločljivi, pričakovani in rešitev ponujajoči liriki.

Način zgovarjanja globokega upora proti neopredeljenemu zlu, ki ga ne more poustvariti nikakršno besedno tkivo, se pokaže v zadnji pesmi v *Požgani travi* z naslovom *Upor*, ki z imperativi na nov, metaforično-ne-destruktiven način (»uniči me / zabij me v zemljo / razkosaj me, / razčetveri me«, »Ubij me«, »Sežgi me.«; Zajc 1990a: 93), naslovljenimi na nezaznamovanega Višjega, govori o celoti sveta, ki mu pesnik nasprotuje (prim. recenzija P. Zidarja (1958: 468): »rafiniranost in brutalnost nenašega kontinenta«). Slednje ne sme biti opredeljeno (kdo in kaj se skriva za nagovorjenim) in je skrajno izmuzljivo (»od kod oprezuješ name«), zato to ni niti »glas groze«, niti »zlobni prežeči lovec«, ampak se neizrazljivost vsega zla in strašnega uresničuje na način katafatičnega sprejetja neke celote, ki bi prevladala nad časnim, osebnim, človeškim (blizu konceptu absolutnega Boga, ki združuje v sebi dobro in zlo). A zdi se, da je namen pesnika drugje: pesemsko sporočilo se izčisti v prošnji, ki prisega na človečnost (človekovo gesto napram drugemu človeku) in človekupodobnost (kakor krik po človeškem – v človeški podobi): »Pokaži svoj razpadajoči obraz, / Pokaži ga na temnem nebu.« (*Upor*, Zajc 1990a: 93)

Pesem torej katafatično govori o apofatiki vsenavzočega Višjega, kateremu uslužna predanost prevlada nad pesnikovim jazom. Pesnikova priprošnja (»naj bom

zemlja») in iniciacijski krik (»ubij me, temni glas iz višav«) pa kažeta na njegovo prisego starejšemu in avtoritativnejšemu Višjemu, kot bi bil spoznat absolut, zato lahko v verzu »mračni glas prastarega ukaza« zaslutimo Zajčevo iskanje prvobitne poezije, ki bi prevzela glas njegovega pesniškega poslanstva. Vzpostavitev lastnega poetičnega jezika kot izgradnja lastnega sveta in prostora v družbi je imela pri Zajcu še globlje osnove, ki so kazale na njegovo iskanje v prvobitnem, natančneje, v arhaičnih poetikah in v starih začetkih tudi (in še zlasti) slovenske poezije (N. Zajc 2017a: 166), o čemer govorijo dokumenti o *Brižinskih spomenikih* v njegovi rokopisni zapuščini.³ Zajčev tedanji zavestni »posluš« za elementarno tvarino maternega jezika potrjuje tudi njegova nadaljnja poetika (prim. druga zbirka *Jezik iz zemlje*; zadnje besede v *Potohodcu*: »Kdo še razume zumrli jezik, ki ga govorim«; Zajc 1990b: 161), kar je kot recenzent opazil tudi Mitja Mejak (1958: 940): »To je z redkimi izjemami izredno elementarna, pretresljiva lirika«.

Za Daneta Zajca je bilo v trenutku izdaje *Požgane trave* najpomembnejše, da s svojo pesniško zbirko utemelji ne le svoje poslanstvo pesnika, ampak lastno poezijo predvsem kot način izgrajevanja prostora osebnega izrekanja, ki bi mu omogočil tudi prosto duhovno eksistenco (prim. »pokaži mi pot, široko in novo / za neskončno svoboden beg«). Za slednjo je moral s svojim pesniškim nastopom opravičiti svoj osebni pesniški jezik celostno. Njegova poetika je že tedaj odražala sistemskost, notranjo strukturiranost in hermetičnost kot znamenja avtorjeve integritete s svojo poezijo. Zajčeva prva pesniška zbirka je bila obenem tudi potrditev že trdno vzpostavljene zrele osebne poetike (prim. recenzija P. Zidarja (1958: 468): »Pesmi v Požgani travi niso nikakršni obeti, marveč najbolj dovršeno izraženi trenutki, ki jih zmore edino zrelost.«), ki je bila ne samo neenostavna, ampak zakodirana za kompleksno branje, s čimer je njegova poezija postala že od začetka enigmatična in hermetična, zato pa neponovljiva in težko posnemljiva.

3 Recenzije

Recenzije *Požgane trave*, ki so se ustavljale pri Zajčevem pesniškem izrazu, so si bile enotne v pesnikovi nadarjenosti (B. Rudolf (1958: 375): »pesnik, katerega talent je kljub vsemu očiten«, V(iktor) K(onjar) (1958: 5): »pesnik, ki ima v sebi bogato usedlino pesniškega doživetja«, Kajetan Kovič (1958: 5): »nekatero pesmi segajo celo zelo visoko na lestvici sodobne slovenske poezije«, P. Zidar (1958: 468): »D. Zajc je organ za poezijo!«), a tudi o drugačnosti oblikovanja njegovega verznege sporočila, s katerim so se morali spopasti tudi recenzenti. Dve od recenzij (Kovič, Mejak) nista sprejemali pesnikovih upornih tonov kot razumljivih, niti radikalnosti njegovega izraza z očitkom o nerealnosti, krivičnosti do sodobnega časa ter brezcilnosti njegovega občutja brezizhodne samote, ki je ne le dominantna, ampak naj bi s tem tudi širila negativizem.⁴ Povsem ustrezno s tedanjim časom in Zajčevo nazorsko pozicijo

3 Neposredno navezavo na arhetipske vzorce posameznikovega zavedanja je pesnik v intervjuju z Darjo Pavlič (1999: 95) prej zanikal kot potrdil.

4 Slednji je bil pozneje imenovan kot svet negativne metafizike (T. Kermauner).

je, da so mogoče vzporednice s filozofijo in svetovnim nazorom eksistencializma⁵ ostale neopažene. Kovič (1958: 5) pa je jasno zapisal, da je »Dane Zajc napisal knjigo prepričljivih pesmi«, ki so »prave pesmi iz mesa in krvi«. Pesnikovo značilno upesnjevanje stiske ali bivanjskega načina živali v *Požgani travi* (*Ujeti volk* in *Veliki črni bik*, več o tem gl. Kernev Štrajn 2021: 23–33), še zlasti ptic, je bilo tedaj označeno kot »domislek« (Rudolf 1958: 375), čeprav je prešlo v prevladujoč izraz v njegovi poeziji, kar je sam pesnik opisal z besedami: »V mojih pesmih o živalih je zmeraj pol resnice o živali, ki jo upesnjujem, pol pa je moje resnice« (Pavlič 1999: 95), zato bi bilo izvor takšnih podob ustrezno iskati v globljem občutju nerazumljenosti (prim. Pavlič 2003: 100) pesnika kot pesnika, ki je Zajca zagotovo navdajal v obdobju nastajanja *Požgane trave* – ne pa tudi pozneje. Po izdaji prve pesniške zbirke je njegov pesniški izraz ostal v slovenski poeziji utemeljen in trden.

Poleg očitnih formalno-stilističnih samolastnih lastnosti Zajčeve poezije, kot so svojevrsten ritem, ponovitve, poseben verz in novosti na ravni metaforike (kot je na primer emblematika živalskih prvin, več o tem gl. Harlamov 2016: 77–79), so ostale v recenzijah neopažene tudi vsebinske stalnice njegovih pesmi, ki izvirajo iz pesnikove poetike; mislimo na upesnjevanje devetih občutenjsko-kontemplacijskih in motivno-simbolnih sklopov: ognja in njegovih reliktoev (pepel, saje, vonj), teme, zemlje, gora, samote, ljubezni, ptic, misli in pa smrti (ki je krovna, tj. vseobsegajoča, ki se razpreda v vse naštete posamezne pesemske nesnovnosti), ki jih je Zajc uvedel že pred *Požgano travo*, jih razvijal v nadaljnjih zbirkah in v nadaljevanju osebne poetike. Če je pesnik Kajetan Kovič omenil tudi Zajčevo sposobnost držati se strogih pesniških meril, je obenem tudi opozoril na pesnikovo mojstrstvo izrazne vzdržnosti (»Presenetljivo je tudi, kako Zajc svoje grozljive teme obvladuje z nekim zadržanim lirizmom brez pretiranega patosa«; Kovič 1958: 5). Če je Pavle Zidar ob nekaj biografskih zaznamkih pravzaprav sam kot recenzent izrazil osuplost nad nepričakovanostjo (neobičajnostjo) pesniškega genija Daneta Zajca, je obenem tudi zaznal vir pesnikovega grajenja ritma in poetičnega vtisa, ki se je zaključeval v avtohtonih podobah osnovnega človeškega bivanja: »Vsaka pesem zgrabi naravnost v dušo in počenja z nami najstrašnejše obrate. V navidezno enoličnost se postopoma vrivajo hipnotični udarci besede, ki imajo moč« (Zidar 1958: 468).

Iz Zidarjevih besed (»zgrabi naravnost v dušo«) pa je mogoče razbrati tudi tisto humanistično poslanico, ki jo je Zajc posredno izgovarjal v vseh nadaljnjih zbirkah:

5 Tovrstne vzporednice, povezane z osnovno in vseobsegajočo eksistenčno stisko, močno občutno v Zajčevi poeziji, so neustrezne še zlasti v navezavi na tedanjo družbeno-angažirano filozofijo Sartra (v tem pogledu je študija Monike Gawlak v knjigi *Swaty poetycki Gregora Strnišy* (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012), v razdelku *Między poezją a filozofią*, v primeru poezije D. Zajca nekoliko napačna, saj so v protislovju s pesnikovim protireziškim pesniškim nastopom in ni nikjer izpričanih Zajčevih neposrednih navezovanj na tovrstno filozofsko strujo (tega ni omenjal tudi nihče od slovenskih literarnih teoretikov, Zajčevih znancev ali ožjih literarnih sopotnikov). Zajčeve pesmi bi bilo mogoče deloma navezati zgolj na umetniški izraz A. Camusa, predvsem zaradi občutij, kot so: izolacija, refleksija o stanju sveta, odtujenost (tudi na metaforični ravni) od ljudi, tesnoba, sposobnost vztrajati v eksistenčno neznosnih stanjih, vendar pa močna notranja volja, sledovi upa v nemoteni ustvarjalnosti in nezmanjšani osebni pesniški glas.

o človeku, njegovem strahu in trpljenju. Njegov slovar je nazoren odraz tedanjega družbenega pritiska in umetniškega upora le-temu. Dejstvo, da je prav tak semantični nabor Dane Zajc posvojil v svojo poezijo (»lovila bo moja dušo / lovila jo bo z grabežljivimi rokami«; Zajc 1990a: 90; več v: N. Zajc 2021: 52–73), s katerim se je izražal do svojih zadnjih pesmi v zbirki *Dol dol* in po njej, dokazuje, da je bilo njegovo umetniško dejanje, ki ga je storil s *Požgano travo*, v tistem trenutku slovenske zgodovine (konec petdesetih let 20. stoletja) ključno za vzpostavitev njegovega pesniškega jaza kot integralnega dejavnika slovenske kulture. *Požgana trava* pa je že izraz utemeljene Zajčeve poetike, ki jo je zatem le še izpopolnjeval.

Viri in literatura

- BERGER, Aleš, 2021: Srečevanja z dramatikom Daneta Zajca. Neža Zajc (ur.): *Pesmi in igre Daneta Zajca (refleksije, razprave, spomini)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 99–105.
- K(ONJAR), V(iktor), 1958: Samoniklost in svežina. Dane Zajc: *Požgana trava*, Samozaložba 1958. *Ljudska pravica* 187. 5.
- KOVIČ, Kajetan, 1958: Pesmi Daneta Zajca. *Tedenska tribuna* 29. 5.
- LOTMAN, Jurij Mihajlovič, 1972: *Analiz poetskega teksta*. Leningrad: Prosvetšenie.
- MEJAK, Mitja, 1958: Med knjigami. Nove pesniške zbirke. *Naša sodobnost* LX/10. 940–942.
- NOVAK, Boris A., 1995: Ritem pri Zajcu. Boris. A. Novak (ur.): *Dane Zajc, Interpretacije*. Ljubljana: Nova revija. 82–104.
- PATERNU, Boris, 1967: »Lirika«. *Slovenska književnost 1945–1965*. Prva knjiga. Ljubljana: Slovenska matica.
- PAVLIČ, Darja, 1999: »Hudič kar je. Angela pa je treba priklicati«. *Literatura* XXI/215–216. 81–95.
- PAVLIČ, Darja, 2003: *Funkcije podobja v poeziji K. Koviča, D. Zajca in G. Strniše*. Maribor: Zora.
- PONIŽ, Denis, 2012: *Poezija v drami, drama v poeziji*. Koper: Hyperion.
- Rokopisna zapuščina Daneta Zajca (še nekatalogizirana). Ljubljana, Nuk: rokopisni oddelek.
- RUDOLF, Branko, 1958: Knjižne novosti. Nova pesniška zbirka. *Nova obzorja*. 468.
- ZAJC, Dane, 1990a: *Dane Zajc v petih knjigah. Pesmi*. Prva knjiga. Uredila Dane Zajc in Boris A. Novak. Ljubljana: Emonica.
- ZAJC, Dane, 1990b: *Dane Zajc v petih knjigah. Drame*. Druga knjiga. Uredila Dane Zajc in Boris A. Novak. Ljubljana: Emonica.
- ZAJC, Dane, 1990c: *Dane Zajc v petih knjigah. Intervjuji*. Peta knjiga. Uredila Dane Zajc in Boris A. Novak. Ljubljana: Emonica.
- ZAJC, Dane, 2017: »Glej, misli pred menoj stojijo / in vsaka v roki nož drži« (pogovor med pesnikoma Danetom Zajcem in Borisom A. Novakom, 11. marca 1992). Neža Zajc (ur.): *O Danetu Zajcu (1929–2005) (spomini, razumevanja, misli). Ob desetletnici pesnikove smrti*. Ljubljana: SM, Kud Logos. 141–165.
- ZAJC, Neža (ur.), 2017a: *O Danetu Zajcu (1929–2005) (spomini, razumevanja, misli). Ob desetletnici pesnikove smrti*. Ljubljana: SM, Kud Logos.
- ZAJC, Neža, 2017b: Poetika in vera Daneta Zajca. Neža Zajc (ur.): *O Danetu Zajcu (1929–2005) (spomini, razumevanja, misli). Ob desetletnici pesnikove smrti*. Ljubljana: SM, Kud Logos. 165–186.
- ZAJC, Neža, 2021: *Dol dol – vrnitev k izvorom, nov vzpon* (in še: O duši v poeziji Daneta Zajca). Neža Zajc (ur.): *Pesmi in igre Daneta Zajca (refleksije, razprave, spomini)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 51–77.
- ZIDAR, Pavle, 1958: Dane Zajc: *Požgana trava. Naši razgledi* 78. 468.